

Praktische aanbevelingen voor beoordelen en motivatie van leerlingen in de les LO

Evaluatie en Motivatie in de les LO staan centraal in mijn promotieonderzoek. In een eerste artikel in LO 5 werden de resultaten van mijn promotieonderzoek toegelicht. In dit tweede artikel wordt gereflecteerd op de meerwaarde van dit onderzoek voor de onderwijspraktijk, waarbij concrete praktische aanbevelingen worden gegeven.

TEKST EN FOTO'S CHRISTA KRIJGSMAN

Een van de resultaten uit het onderzoek was dat prestatiecijfers soms wel, en soms geen negatieve invloed hebben op de motivatie en angst van leerlingen bij LO. Verder bleek dat prestatiecijfers een negatieve invloed kunnen hebben doordat er meer behoeftefrustratie ervaren wordt en minder behoeftebevrediging. Daarnaast kan evaluatie bij LO motiverender worden gemaakt door doelen te verduidelijken en op groei gerichte feedback te geven. De mate waarin een docent doelen stelt en op groei gerichte feedback geeft, verschilt van les tot les en dit beïnvloedt de behoeftebevrediging en -frustratie. Dit suggereert dat docenten elke les opnieuw de psychologische basisbehoeften van leerlingen kunnen beïnvloeden. Deze resultaten (voor een overzicht, zie LO 5) suggereren dat het voor docenten interessant kan zijn om zich te bezinnen op hun huidige curriculum en de manier van beoordelen. Op basis van de studies uit mijn proefschrift, bestaande literatuur (zie bijvoorbeeld Leahy & Wiliam, 2012), mijn eigen ervaringen als docent LO en als procesbegeleider van een docent-ontwikkelteam rondom motiverend evalueren, doe ik hieronder vier aanbevelingen voor de onderwijspraktijk. De aanbevelingen zijn geworteld in de belangrijkste praktijkboodschap van het proefschrift:

Om beoordelen motiverender te maken, zouden docenten, lerarenopleiders en onderzoekers zich moeten concentreren op **het stellen van doelen**, het geven van **op groei gerichte feedback**, **competentiebevrediging**, **autonomiebevrediging** en **verbondenheidsbevrediging** en proberen om deze theoretische concepten te implementeren in praktisch toepasbare onderwijsstrategieën.

Aanbeveling 1: Kies een weloverwogen mix tussen evaluaties met een summatieve functie en een formatieve functie, en benadruk de informatieve waarde van beide evaluaties.

Als de evaluatie een summatieve functie heeft, is deze gericht op een beoordeling van de leerprestaties, leeruitkomsten of leerproducten aan het einde van het onderwijsleerproces. De evaluatie gaat na of, en in welke mate de leerling de gestelde leerdoelen heeft bereikt en legt dat vast, bijvoorbeeld in de vorm van een cijfer. Als de evaluatie een formatieve functie heeft, gaat het om een tussentijdse vorm van evaluatie, die de basis vormt voor de optimalisering van het onderwijsleerproces in de toekomst. Leerlingen worden gevolgd in hun leerproces om doorlopend op

In het huidige onderwijs is er namelijk een disbalans tussen evaluaties met een summatieve functie en evaluaties met een formatieve functie

groei gerichte feedback te geven op de gestelde doelen om zo de doelen te behalen (Dochy & Struyven, 2011). Door evaluaties met een overwegend summatieve of formatieve functie intelligent te mixen (AIESEP, 2020; Laveault & Allal, 2016), ontvangen leerlingen cijfers, maar niet teveel. In het huidige onderwijs is er namelijk een disbalans tussen evaluaties met een summatieve functie en evaluaties met een formatieve functie (Onderwijsraad, 2018). Er is een behoefte aan het stellen van doelen en het geven van op groei gerichte feedback gedurende het leertraject, zodat leerlingen weten wat van hen verwacht wordt en wat

verbeterd kan worden. Een weloverwogen mix stimuleert dat (1) leerlingen, ouders, docenten en schoolleiders, die gewend zijn te werken met cijfers, direct “een begrip” hebben van de betekenis van het cijfer en de prestatie van de leerling, (2) leerlingen hun leren kunnen verbeteren en (3) leerlingen zich meer bekwaam voelen, meer eigenaarschap over hun eigen leren ervaren en een positieve sfeer in de klas ervaren.

Als docent kun je met de vakgroep LO bespreken welke balans er is tussen evaluaties met een summatieve functie en evaluaties met een formatieve functie. Hoe vaak worden leerlingen summatief geëvalueerd? Wat leveren zulke evaluaties op? Wat leren leerlingen in de gegeven lessen voordat ze een evaluatie krijgen met een summatieve functie? Worden doelen en op groei gerichte feedback zodanig uitgelegd zodat leerlingen begrijpen waarom ze bijvoorbeeld een zeven krijgen?

Aanbeveling 2: Probeer doelen, op groei gerichte feedback en prestatiecijfers op elkaar af te stemmen.

Wanneer docenten beide functies van evalueren (summatief en formatief) intelligent willen mixen en de psychologische basisbehoeften van leerlingen willen stimuleren, is het belangrijk dat doelen, verwachtingen en succescriteria, leeractiviteiten, op groei gerichte feedback en prestatiecijfers op elkaar afgestemd zijn (Borghouts et al., 2015; Penney et al., 2009)

▼
Door middel van een rubric kunnen doelen meer expliciet gemaakt worden

Als docent kun je met de vakgroep LO bespreken hoe het huidige LO-curriculum is opgebouwd. Komt dit overeen met de meervoudige bekwaamheden (bv. motorische vaardigheden, sociale vaardigheden, speltactiek, organisatorische vaardigheden of andere aspecten) die de vakgroep belangrijk vindt in het leerproces van leerlingen? Begin niet met het plannen van activiteiten als je het curriculum gaat (her)ontwerpen. De kerndoelen, eindtermen en meervoudige bekwaamheden zijn een beter startpunt, en deze moeten verder uitgeschreven worden naar concretere periodes en lesdoelen, toetsvormen en (als laatste) lesinhouden (Borghouts et al., 2021). De artikelen “Toetsing als kans voor leren” (Sluijsmans, 2020) en “Internationaal advies over beoordelen bij lichamelijke opvoeding” (Borghouts et al., 2021) kunnen als inspiratie dienen.

Aanbeveling 3: Kies één voorkeursstrategie om mee te beginnen, probeer deze op verschillende manieren uit en doe dit iedere les opnieuw.

Hoe kunnen docenten het stellen van doelen en op groei gerichte feedback implementeren in de les? Door te focussen op één strategie worden aanpassingen aan het reguliere onderwijs beperkt gehouden. Dit is belangrijk, want om het in de onderwijspraktijk “te laten werken” is het essentieel om kleine stappen te zetten bij het integreren van een nieuwe strategie in bestaande onderwijsroutines (Leahy & Wiliam, 2012).

Handstand				
Doel: Probeer in deze LO-les tot een rechte handstand te komen. Probeer dit op je eigen niveau te doen.				
Zet bij ieder aandachtspunt een kruis in het vakje dat bij jouw handstand past.				
Aandachtspunten	Einddoel	Behaald	Ontwikkelen	Beginnen
Recht 	Ik maak een rechte handstand.	Ik kom soms tot een rechte handstand.	Ik maak een handstand met een beetje holle rug.	Ik maak een handstand met een flinke holle rug.
Balans 	Ik sta ongeveer 5 seconden in balans zonder dat ik daarbij mijn handen verplaats.	Ik sta minstens 2 seconden in balans zonder dat ik mijn handen verplaats.	Ik kan heel even stil staan (< 1 sec) zonder dat ik daarbij mijn handen verplaats.	Ik verplaats mijn handen om balans te houden.
Terugkomen tot stand 	Ik kom met mijn benen een voor een gecontroleerd terug tot stand op de mat. Ik eindig rechtop.	Mijn benen komen een voor een terug op de mat. Ik eindig nog voorover.	Ik kom met kromme benen terug op mijn voeten. Mijn benen ‘vallen’ een voor een terug op de mat. Ik eindig nog voorover.	Ik kom met kromme benen terug op mijn voeten. Mijn benen ‘vallen’ tegelijkertijd terug op de mat. Ik eindig zittend op de mat of eindig nog voorover.

Resultaten uit het proefschrift suggereren ook dat, ook al krijgen leerlingen les van dezelfde docent, (1) niet alle leerlingen de doelen en feedback in dezelfde mate begrijpen en (2) leerlingen les-tot-les verschillen ervaren in hoeverre de docent de doelen heeft uitgelegd en feedback heeft gegeven. Daarom is het waardevol als (1) docenten doelen en feedback op verschillende manieren kunnen uitleggen om zodanig zoveel mogelijk leerlingen te bereiken en (2) docenten iedere les opnieuw doelen stellen en op groei gerichte feedback geven.

Als docent kun je expliciet één strategie opnemen in je lesvoorbereiding, bijvoorbeeld het stellen van doelen of het geven van op groei gerichte feedback

Als docent kun je expliciet één strategie opnemen in je lesvoorbereiding, bijvoorbeeld het stellen van doelen of het geven van op groei gerichte feedback. Experimenteer met deze lesgeefstrategie en doe dit op verschillende manieren, elke les opnieuw. Maak je geen zorgen als iets niet volgens plan verloopt, want elke les is een nieuwe kans om doelen te stellen en op groei gerichte feedback te geven. De boeken "Embedded Formative Assessment" (William, 2018) en "Wijze Lessen" (Surma et al., 2019) geven praktische voorbeelden van het implementeren van doelen stellen of op groei gerichte feedback geven.

Aanbeveling 4: Implementeer doelen en op groei gerichte feedback op een motiverende manier.

Hieronder worden zowel het stellen van doelen als het geven van op groei gerichte feedback vertaald naar praktisch toepasbare motiverende lesgeefstrategieën. Voor elke lesgeefstrategie worden drie voorbeelden gegeven: één motiverende lesgeefstrategie voor elke psychologische basisbehoefte.

Doelen stellen

- **Competentiebevrediging:** Communiceer duidelijke en haalbare maar uitdagende doelen. Geef leerlingen inzicht in hoe een taak met succes kan worden voltooid. Werken aan taken die niet te gemakkelijk en niet te moeilijk zijn (dus uitdagend), zal het gevoel van bekwaamheid van leerlingen bevorderen.
- **Autonomiebevrediging:** Door duidelijke en haalbare maar uitdagende doelen te communiceren, is het mogelijk om leerlingen keuzes te bieden. Bijvoorbeeld keuzes in moeilijkheidsgraad van de taak, in tempo, en qua timing van feedback vragen. Dit zal het gevoel van invloed hebben op het eigen leerproces bevorderen. In de instructievideo's van een experimentele handstand-les, die gebruikt werden voor dit promotieonderzoek (zie onderstaande QR code), kunnen leerlingen zelf de moeilijkheidsgraad kiezen door een groene, blauwe, rode of zwarte piste te volgen. Ook kunnen ze zelf het werktempo bepalen.
- **Verbondenheidsbevrediging:** Door duidelijke en haalbare maar uitdagende doelen te communi-

Scan deze QR-code voor de instructie video's van de experimentele handstand-les

▲ Laat leerlingen zelf de moeilijkheidsgraad kiezen door een groene, blauwe, rode of zwarte piste te volgen

Referenties

Aelterman, N., De Muynck, G.-J., Haerens, L., Vande Broek, G., & Vansteenkiste, M. (2017). *Motiverend coachen in de sport*. Uitgeverij Acco.

AIESEP. (2020). *Position Statement on Physical Education Assessment*. <https://aiesep.org/scientific-meetings/position-statements/>

Borghouts, L., Weeldenburg, G., Slingerland, M., & van Dokkum, G. (2015). Doelen, lessen en beoordelen: één geheel; constructieve alignment bij LO. *Lichamelijke Opvoeding*, 2, 38–41.

Borghouts, L., Weeldenburg, G., Slingerland, M. (2021). Internationaal advies over beoordelen bij lichamelijke opvoeding. *Lichamelijke Opvoeding*, 109 (3), 38–40.

Dochy, F., & Struyven, K. (2011). Het waarom, wat, wie, wanneer, waarmee en hoe van evalueren. In J. Castelijns, M. Segers, & K. Struyven (Eds.), *Evalueren om te leren* (pp. 33–59). Uitgeverij Coutinho.

Laveault, D., & Allal, L. (2016). *Assessment for learning: Meeting the challenge of implementation*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-39211-0>

Leahy, S., & Wiliam, D. (2012). From teachers to schools: Scaling up professional development for formative assessment. In J. Gardner (Ed.), *Assessment and Learning* (pp. 49–71). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446250808.n4>

Onderwijsraad. (2018). *Toets wijzer*. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2018/12/13/toets-wijzer>

Penney, D., Brooker, R., Hay, P., & Gillespie, L. (2009). Curriculum, pedagogy and assessment: Three message systems of schooling and dimensions of quality physical education. *Sport, Education and Society*, 14, 421–442. <https://doi.org/10.1080/13573320903217125>

Sluijsmans, D. (2020). *Toetsing als kans voor leren*. 1–22. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2020/10/Toetsing-als-kans-voor-leren-formatief-toetsen-en-evalueren.pdf>

Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. (2019). *Wijze lessen. 12 Bouwstenen voor effectieve didactiek*. Ten Brink Uitgevers. <https://excel.thomasmore.be/courses/wijze-les-12-bouwstenen-voor-effectieve-didactiek/>

Weeldenburg, G., Borghouts, L., Slingerland, M. (2018). *Toolbox voor een motiverend leerklimaat*. *Lichamelijke Opvoeding* 4, 6–9.

Wiliam, D. (2018). *Embedded formative assessment* (2nd ed.). Solution Tree Press.

Contact

c.a.krijgsman@tue.nl of
c.krijgsman@sjl.nl

Kernwoorden

formatieve evaluatie, cijfers, motivatie, doelen, feedback

ceren, is het mogelijk om de klas te organiseren in kleine groepen die samenwerken. Door met anderen in de groep te communiceren over de leerdoelen, bijvoorbeeld over waar ze staan ten opzichte van deze doelen en hoe ze die doelen kunnen bereiken, wordt er een positieve sfeer in de klas gecreëerd. Gevoelens van “elkaar mogen” zullen op deze manier gekoesterd worden, mits dit goed begeleid wordt.

Op groei gerichte feedback geven

- **Competentiebevrediging:** Start je instructie met uit te leggen welke aspecten van de taak al met succes uitgevoerd worden. Benoem vervolgens concrete verbeterpunten. Hierbij houd je in gedachten dat de voorgestelde stappen haalbaar maar toch uitdagend moeten zijn. Inzicht in (kleine) successen en hoe te verbeteren met haalbare maar uitdagende stappen, zal het gevoel van bekwaamheid van leerlingen bevorderen.
- **Autonomiebevrediging:** Je kunt leerlingen de mogelijkheid geven om op groei gerichte feedback te vragen op een moment dat zij daar klaar voor zijn, in plaats van ongevraagd te geven. Probeer tijdens het communiceren van deze feedback uitnodigende taal te gebruiken zoals “je zou kunnen proberen om ...” in plaats van druk uit te oefenen, zoals “je moet ...”. Door keuzemogelijkheden te bieden en uitnodigende taal toe te passen, bevordert je het gevoel zelf invloed te hebben op het eigen leerproces.
- **Verbondenheidsbevrediging:** Probeer bij de uitleg positieve steun te betuigen, ongeacht het niveau van leerlingen. Moedig de leerling aan om vragen te stellen over hun vorderingen. Door onvoorwaardelijk respect, zorg en ondersteuning te tonen en door aan te moedigen om vragen te stellen, zal een open, positieve sfeer ontstaan die uitnodigt tot samenwerking.

De instructie video's van de experimentele handstand-les tonen praktische voorbeelden hoe doelen, competentie-, autonomie- en verbondenheidsbevrediging geïmplementeerd kunnen worden in de les LO, uitgewerkt in een les handstand. Het document dat gedownload kan worden via onderstaande QR-code toont daarbij hoe de op groei gerichte feedback en

competentie- en autonomiebevrediging geïmplementeerd kan worden. Het artikel “Toolbox voor een motiverend leerklimaat” (Weeldenburg et al., 2018) kan meer inspiratie bieden rondom motiverende lesgeef-strategieën in de LO lespraktijk.

Tot slot geeft het boek “Motiverend Coachen in de Sport” (Aelterman et al., 2017) praktische voorbeelden om gevoelens van competentie, autonomie en verbondenheid van leerlingen in de klas te ondersteunen.

Wil je meer weten over dit onderwerp? In LO 5 is een artikel gepubliceerd waarin de onderzoeksresultaten van mijn proefschrift worden beschreven.

Het volledige proefschrift, inclusief een uitgebreide Nederlandse samenvatting en vertaling naar de lespraktijk, is gratis te downloaden via deze QR-code. Dit promotieonderzoek werd uitgevoerd

in samenwerking met Universiteit Utrecht (Prof. dr. Jan van Tartwijk en Dr. Tim Mainhard), Universiteit Gent (Prof. dr. Leen Haerens), en Fontys Sporthogeschool Eindhoven (Dr. Lars Borghouts), en mede mogelijk gemaakt met financiële steun van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO); onderzoeksprogramma Promotiebeurs voor Leraren met projectnummer 023.004.015), en van vereniging Ons Middelbaar Onderwijs (OMO).

Dank aan Lars Borghouts voor zijn feedback op dit artikel.

Christa Krijgsman is post-doctoraal onderzoeker aan de Eindhoven School of Education van de Technische Universiteit Eindhoven. Tevens is zij onderzoeker voor Ons Middelbaar Onderwijs. In beide onderzoeksprojecten staan duurzame innovatie van onderwijs centraal. Vanaf 2003 tot april 2021 was Christa werkzaam als docent LO aan het Sint-Janslyceum te 's-Hertogenbosch.